

**Грамадска-
палітычны
рух к.ХІХ – п.
ХХ ст.**

3 2 пал. XIX ст. грамадска-палітычны рух на Беларусі развіваўся ў агульнарасійскім рэчышчы:

- Уключэнне ў грам.-паліт. рух рабочых і сялян
- Рабочыя гурткі першапачаткова абмяжоўваліся эканамічнымі патрабаваннямі – паляпшэнне умоў працы, скарачэнне працоўнага дня, павышэнне заробкаў.
- Галоўная арганізацыйная форма барацьбы – **стачка.**

Асаблівасці рабочага руху Беларусі

- Адсутнасць буйных прамысловых прадпрыемстваў і рабочых аб'яднанняў
- Чыгуначнікі – самы шматлікі і актыўны атрадаў рабочых.
- Фарміраванне рабочых гурткоў па нацыянальнай прыкмеце (яўрэйскіх, польскіх)

- Распаўсюджванне марксісцкіх ідэй і стварэнне “Саюза барацьбы за вызваленне рабочага класа” (1895 г. У.Ленін і Ю.Мартаў)
- Трансфармацыя эканамічных патрабаванняў у палітычныя.
- Фарміраванне сацыял-дэмакратычных партый:
- 1893г. – **Сацыял-дэмакратыя Каралеўства Польшкага,**
- 1897г. – **Усеагульны яўрэйскі саюз Расіі і Польшчы (Бунд),**
- 1898г. – **РСДРП** (1903 –большавікі і меньшавікі)
- 1902 г. – **Партыя сацыялістаў-рэвалюцыянераў (эсэры)**

- 1-3 сакавіка 1898 г. (Мінск) – I з'езд сацыял-дэмакратычных арганізацый Расіі і стварэнне палітычнай партыі **РСДРП**.
- Кіраўніцтва: С. Радчанка, Б. Эйдэльман, А. Крэмер

- 1903г. – **Беларуская сацыялістычная грамада** – першая беларуская нацыянальная партыя (І. і А. Луцкевічы, А. Пашкевіч, К. Кастравіцкі)

**Іван і Антон
Луцкевічы**

**А. Пашкевіч
(Цётка)**

**К. Кастравіцкі
(Карусь
Каганец)**

Рэвалюцыя 1905-1907 гг.

- 9.01.1905 – растрэл мірнай дэманстацыі рабочых (“Крываваая нядзеля”)
- Забастоўкі рабочых, сялянскія хваляванні, кастрычнік-снежань – Усерасійская палітычная стачка
- 17 кастрычніка 1905 г. “Маніфест”: палітычныя свабоды, стварэнне парламента (Дзяржаўнай думы), свабода веравызнання, друку.
- Рэвалюцыя не дасягнула мэтай, узмацнілася рэакцыя.

Палітычныя сілы напярэдадні выбараў у I Дзяржаўную думу

Рэвалюцыйна- дэмакратычны блок (левы)	Ліберальна- буржуазны блок (цэнтр)	Кансерватыўна- манархічны блок (правы)
Рэвалюцыйнае звяржэнне самадзяржаўя і стварэнне грамадства сацыяльнай справядлівасці, права нацый на самавызначэнне	Канстытуцыйная манархія з парламентам, усеагульнае выбарчае права, дэмакратычныя свабоды, самавызначэнне толькі для Польшчы і Фінляндыі	Падтрымка манархіі, “Праваслаўе. Самадзяржаўе. Народнасць.” Адмаўленне права нацыянальнага самавызначэння народаў, рускі шавінізм
Інтэлігенцыя, рабочыя, беззямельная шляхта, сяляне, салдаты	Буржуазія, ліберальныя памешчыкі	Ураднікі, праваслаўнае духавенства, рэакцыйныя памешчыкі
РСДРП, эсэры, Бунд, БСГ, ППС (Польская партыя сацыялістаў)	Канстытуцыйна-дэмакратычная партыя (кадэты) (1905) Канстытуцыйна-каталіцкая партыя Беларусі і Літвы (1906) Саюз “17 кастрычніка”	Саюз рускага народа (чарнасоценцы) (1905) Руская манархічная партыя Рускае ўкраіннае таварыства (1906)

Рэвалюцыйна-дэмакратычны блок (левы)

Рэвалюцыйнае звяржэнне самадзяржаўя і стварэнне грамадства сацыяльнай справядлівасці, права нацыяў на самавызначэнне

Інтэлігенцыя, рабочыя, беззямельная шляхта, сяляне, салдаты

РСДРП, эсэры, Бунд, БСГ, ППС
(Польская партыя сацыялістаў)

Ліберальна-буржуазны блок (цэнтр)

Канстытуцыйная манархія з парламентам, усеагульнае выбарчае права, дэмакратычныя свабоды, самавызначэнне толькі для Польшчы і Фінляндыі

Буржуазія, ліберальныя памешчыкі

Канстытуцыйна-дэмакратычная партыя
(кадэты) (1905)

Канстытуцыйна-каталіцкая партыя Беларусі і
Літвы (1906)

Кансерватыўна-манархічны блок (правы)

Падтрымка манархіі, “Праваслаўе.
Самадзяржаўе. Народнасць.”

Адмаўленне права нацыянальнага
самавызначэння народаў, рускі шавінізм

Чыноўнікі, праваслаўнае духавенства,
рэакцыйныя памешчыкі

Саюз рускага народа (чарнасоценцы) (1905)

Руская манархічная партыя

Рускае ўскраіннае таварыства (1906)

Саюз “17 кастрычніка” (акцябрысты) (1905)

**Беларускія
землі ў перыяд
сацыяльных
узрушэнняў
пач. XX ст.**

**1.Першая
сусветная
вайна і
Лютаўская
рэвалюцыя на
Беларусі**

- **1.08.1914** – пачатак ПСВ
- **Лета 1915** – пачатак ваенных дзеянняў на Беларусі.
Наступленне немцаў: Коўна – Вільня – Мінск.
- **Кастрычнік 1915** – стабілізацыя фронту па лініі Дзвінск – Смаргонь – Баранавічы – Пінск. (да лютага 1918 г.)
- **Сакавік, ліпень 1916** – безвыніковыя спробы прарваць фронт каля Шэрашчэ і Герасішчэ

LiveBelarus.net

Нямецкая палітыка на акупіраванай тэрыторыі

- Пад акупацыяй 1/4 тэрыторыі, каля 2млн. чал., у складзе зямлі “Обер-Ост”
- **Эканоміка:** захаванне ў прыфрантавой паласе стабільных гаспадарчых структур, рэквізіцыі, прымусовая праца.
- **Палітыка:** забарона палітычнай дзейнасці
- **Культура:** аднолькавае стаўленне да ўсіх нацый, дазвол культурнай дзейнасці, навучання і выдання газет на роднай мове.

Беларускі рух пад акупацыяй

- **Вільня** – цэнтр руху (газета “Гоман”, Беларускі клуб, бібліятэкі, навуковае аб’яднанне і г.д.)
- **Беларускі камітэт дапамогі ахвярам вайны** – кіруючы орган
- **Адукацыя** – асноўны накірунак дзейнасці (адкрыццё школ, падрыхтоўка настаўнікаў)
- **Беларускі народны камітэт** - канспіратыўны палітычны орган, які распрацоўваў праекты стварэння самастойнай беларускай дзяржавы

Беларускія землі, вольныя ад нямецкай акупацыі

- Масавыя бежанства ўглыб Расіі (каля 2 млн.), голад, хваробы
- Татальная мабілізацыя ў расійскае войска
- Дэмаграфічныя змены – вялікая колькасць салдатаў, у асноўным не беларусаў.
- Працоўная павіннасць, рэквізіцыі.
- Пагаршэнне становішча сялян і рабочых
- Забарона нацыянальнай культурнай дзейнасці (не выходзіла беларускіх газет, не было школ)
- Мінск – цэнтр нац. руху (“Беларуская

Лютаўская рэвалюцыя 1917

Прычыны:

- Гаспадарчы крызіс, пагаршэнне матэрыяльнага становішча працоўных
- Паразы на фронце і “стомленасць” насельніцтва ад вайны
- Крызіс улады, падзенне аўтарытэта цара
- Сацыяльныя супярэчнасці паміж памешчыкамі і сялянамі, буржуазіяй і рабочымі
- Абвастрэнне нацыянальнага пытання

Дэманстрацыя
рабочых

Чарга каля крамы, Петраград

- 23.02.1917 – дэманстрацыя жанчын у Петраградзе з патрабаваннямі спыніць вайну.
- 25.02-1.03 – пачатак усеагульнай палітычнай стачкі, роспуск Дзяржаўнай Думы, пераход на бок паўстаўшых Петраградскага ваеннага гарнізона
- 2.03. – Мікалай II адрокся ад трона

У выніку удзелу ў рэвалюцыі двух палітычных сілаў узнікае сітуацыя “двоеўладдзя” – адначасова краінай кіруюць:

Петраградскі савет рабочых і салдацкіх дэпутатаў

- Рэвалюцыйна-дэмакратычнае крыло (эсэры, меньшевікі, бальшавікі)
- Н. Чх

Часовы ўрад

- Буржуазна-ліберальнае крыло (кадэты, акцябрысты, эсэры, меньшевікі)
- Князь Г. Львоў

- Часовы урад меў большыя паўнамоцтвы, яго ўладу прызнаваў Петраградскі Савет
- Легалізаваліся ўсе палітычныя партыі і рухі
- Узяты курс на працяг вайны да перамогі
- Вырашэнне аграрнага пытання адкладалася да склікання Устаноўчага сходу
- Стварэнне губернскіх і павятовых Саветаў дэпутатаў (рабочых, сялянскіх, салдацкіх) на з'ездах

- На Беларусі найбольшы ўплыў мелі эсэры, меньшавікі, Бунд
- **25-27.03.** – I з’езд беларускіх нацыянальных арганізацый, які абраў **Беларускі нацыянальны камітэт** (БНК) на чале з Р.
- **8-10.07** – II з’езд беларускіх нацыянальных арганізацый, абрана **Цэнтральная рада (Вялікая беларуская рада)** на чале з Я. Лёсікам.
- Мэта – стварэнне беларускай дзяржавы ў межах федэратыўнай Расіі

Р.
Скірмунт

Язэп

- У ліпені Часовы урад растраляў дэманстрацыю рабочых, тым самым скончыўшы “двоеўладдзе”. Пачаліся палітычныя рэпрэсіі.
- Галоўнакамандуючы генерал Г. Карнілаў імкнецца ўсталяваць у краіне ваенную дыктатуру, але не атрымлівае падтрымкі сярод салдат.
- Галоўную ролю ў падаўленні “карнілаўскага мецяжа” адыгралі бальшавікі, іх папулярнасць пачынае расці.
- Бальшавікі вырашылі правесці ўзброенае паўстанне і захапіць уладу.

**2. Кастрычніцкая
рэвалюцыя,
усталяванне
савецкай улады ў
Беларусі. Першы
Усебеларускі з'езд**

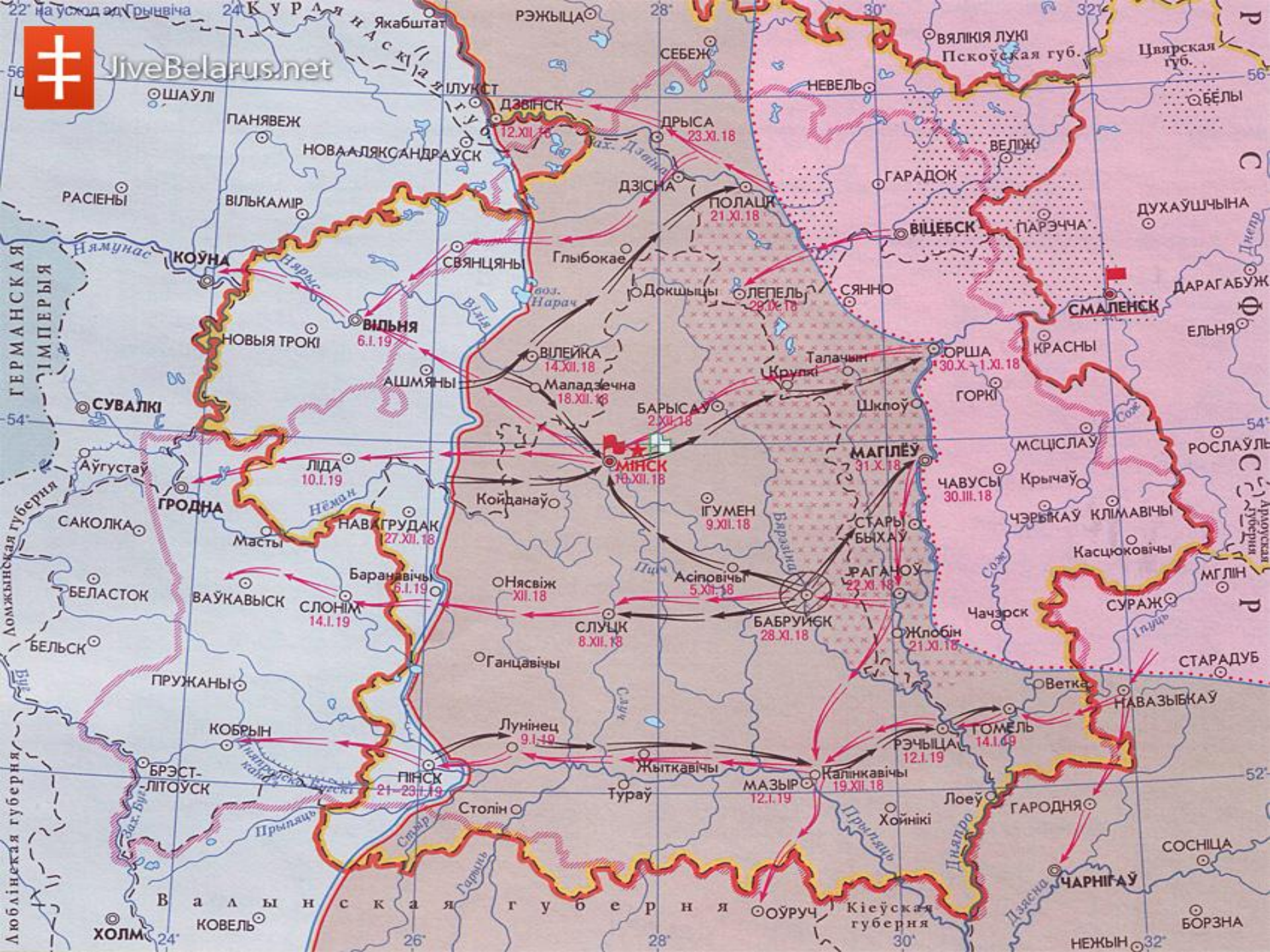
- **25.10.1917** – у выніку узброенага паўстання бальшавікоў у Петраградзе звергнуты Часовы урад, улада перададзена II Усерасійскаму з’езду саветаў
- Выдаюцца **Дэкрэты аб міры і аб зямлі**, фарміруецца сацыялістычны урад – **Савет Народных Камісараў** на чале з У. Леніным
- У Мінску ствараецца **Ваенна-рэвалюцыйны камітэт Заходняга фронту** (падтрымаў пераварот)
- **Камітэт выратавання**

- **2.11.** – КВР разагнаны і ўся ўлада ў руках ВРК
- Да канца лістапада савецкая ўлада была ўсталявана ва ўсёй Беларусі.
- Былі праведзены з'езды сялянскіх, рабочых і салдацкіх дэпутатаў, якія падтрымалі ВРК
- На тэрыторыі Беларусі было створана новае дзяржаўнае ўтварэнне Заходняя вобласць і фронт (Заходняя камуна)
- **26.11.** створаны новыя органы ўлады ***Абласны выканаўчы камітэт Заходняй вобласці і фронту*** (Аблвыкамзах), (М. Рагазінскі, А. Мяснікоў) і ***СНК вобласці і***

LiveBelarus.net

Эканамічныя мерапрыемствы савецкай улады

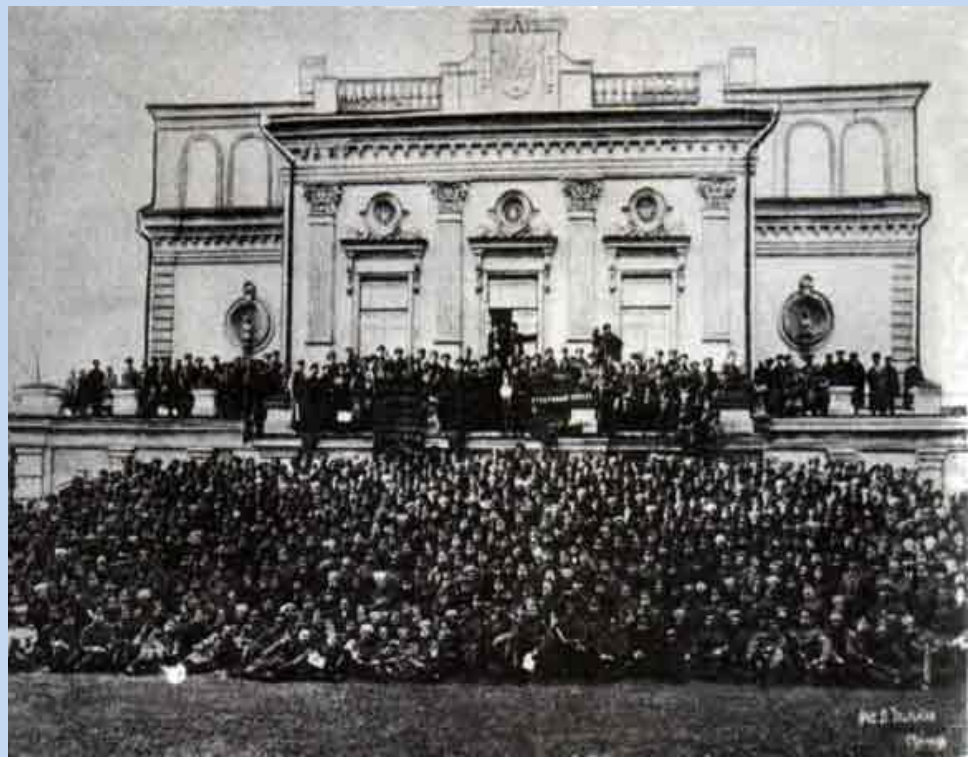
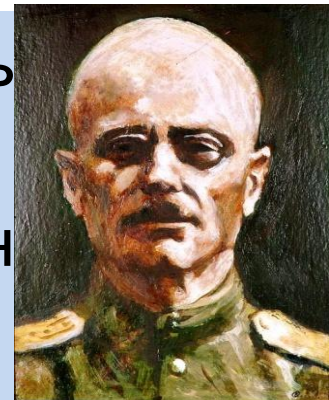
- Кантроль на прадпрыемствах і іх экпрапрыяцыя
- Нацыяналізацыя банкаў
- Стварэнне вышэйшага эканамічнага савета
- Канфіскацыя памешчыцкіх зямель і інвентара (адзіны дзяржаўны зямельны фонд)
- 8-мі гадзінны працоўны дзень
- Стварэнне біржаў працы камбелаў

Пазіцыя бальшавікоў і нацыянальных сілаў па «беларускім пытанні»

- **2.11.1917** – СНК Савецкай Расіі прыняў «ДЭКЛАРАЦЫЮ ПРАВОЎ НАРОДАЎ РАСІІ»
- Кіраўнікі *Аблвыкамзаха* ігнаравалі нацыянальнае пытанне
- *Вялікая беларуская рада* (ВБР) выступала за стварэнне беларускай нацыянальнай дзяржавы
- *Беларускі абласны камітэт* (БАК, узнік у лістападзе 1917 г.) выступаў за стварэнне аўтаномнай Беларусі як часткі федэратыўнай Расіі

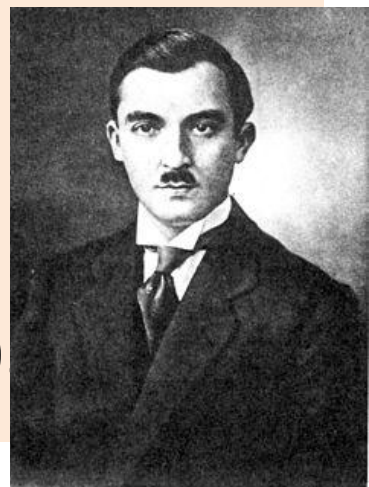
Усебеларускі з'езд (15-18.12 1917 г.)

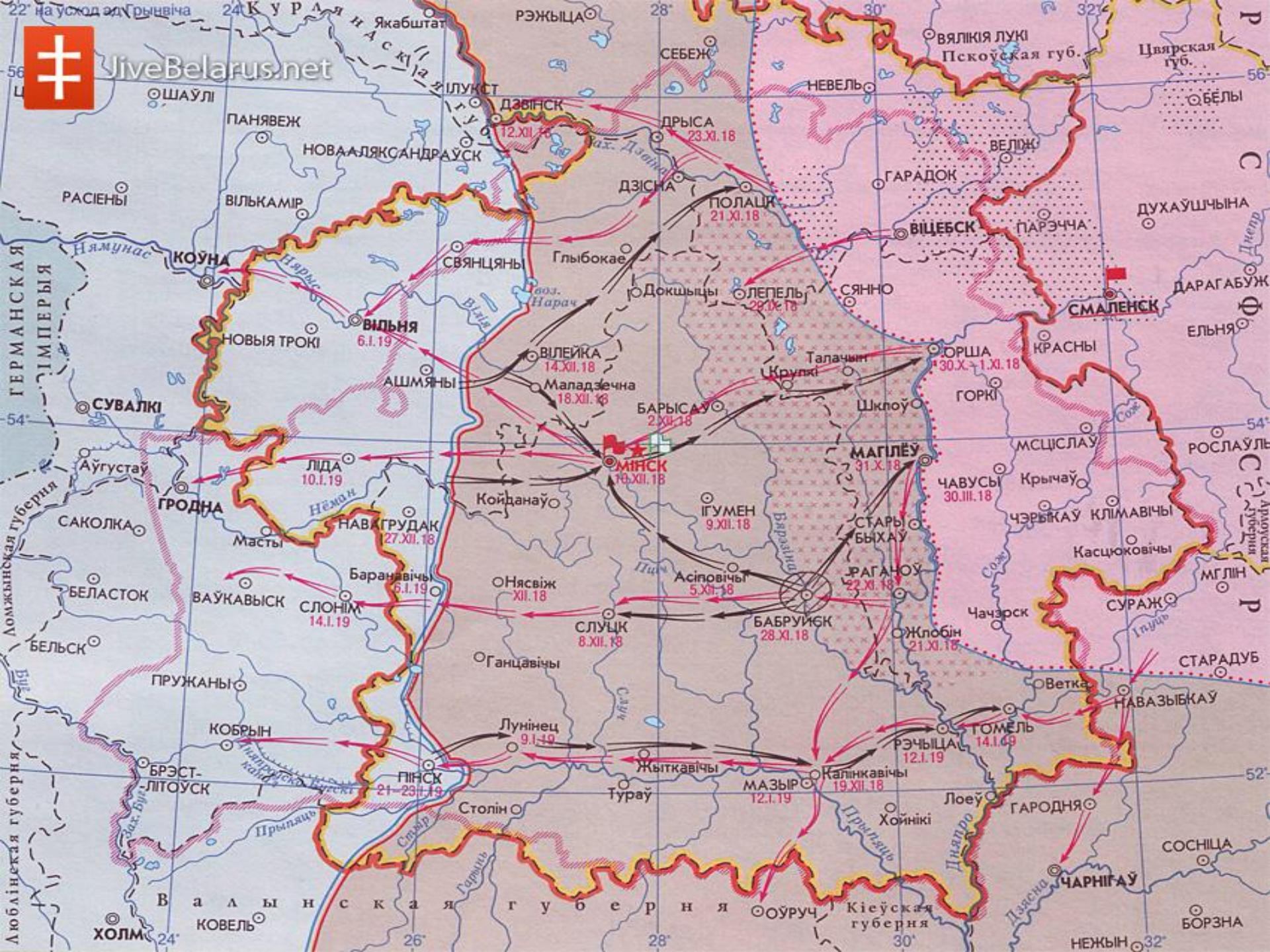
- Ініцыятары: ВБР і БАК, 1872 дэлегаты, “радаўцы” “абласнікі”, старшыня з’езда – Іван Серада
- Абвясціў сябе вышэйшай уладай на Беларусі, не прызнаваў Аблвыкамзах і яго СНК
- Быў створаны часовы орган краёвай улады – **Усебеларускі Савет сялянскіх, салдацкіх і рабочых**
- СНК разagnaў з’езд у ноч 18.12. і арыштаваў яго удзельнікаў
- Дэлегаты з’езда нелегальна стварылі **Выканаўчы камітэт Рады з’езда**, які аб’яднаў вакол сябе ўсе нацыянальныя

3. Абвяшчэнне БНР і Брэсцкі мір

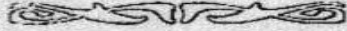
- **20.11.1917** у Брэсце пачынаюцца мірныя перагаворы паміж дэлегацыямі Савецкай Расіі, Украінскай народнай рэспублікі і германскім камандаваннем. Дэлегацыя ад Усебеларускага з'езду не была дапушчана на перагаворы.
- Перагаворы былі сарваны і 18.02.1918 немцы пераходзяць у наступленне.
- Аблвыкамзах і СНК пераязджаюць у Смаленск.
- **21.02.1918** г. Выканкам Рады Усебеларускага з'езда прыняў **1-й Устаўную грамату**, у якой аб'явіў сябе ўладай у Беларусі.
- Выканаўчым органам – урадам стаў ***Народны сакратарыят*** (Я. Варонка)

ЖывеBelarus.net

УСТАЎНАЯ ГРАМАТА ДА НАРОДАЎ БЕЛАРУСІ.

Радзімая старонка наша апынулася у новым цяжкім палажэнню. Дзе цяпер уласць, што тут была, німа ведама. Мы стаімо перад тым, што край наш можа быць заняты нямецкім войскам.

Вы павінны узяць сваю долю у свае уласныя рукі.

Беларускі народ павінен здзейсніць свае право на поўнае самавызначэнне, а нацыянальныя меншасці на нацыянальна-пэрсанальную аўтаномію.

Право нацыяў павінна знайсці свае здзейсьненне шляхам склікання на дэмакратычных пачатках Устаноучага Сойму.

Але і да склікання Сойму уся улада на Беларусі павінна належаць тым народам, якія на ей жывуць.

Выканаучы Камітэт Рады Першага Усебеларускага Зьезду, даданы прадстаўнікамі рэвалюцыйнай дэмакратыі нацыянальных меншасцяў, здзейсняючы заданьня Зьезду, абвешчае сябе тымчасоваю Уладаю на Беларусі, падходзячаю да кіравання краям і да найхутчайшага склікання Усебеларускага Устаноучага Сойму, на аснове агульнага, простага, роўнага, таёмнага і прапарцыянальнага выбарнага права, дзеля усяго дарослага насялення, ні рахуючыся з нацыянальнасцю, рэлігіяй і полаам.

Тымчасовую народную уладу краю, якая паставіць сабе заданьня абароны і зацьвярджэння здабыткаў рэвалюцыі, будзе здзейсьняць створаныя намі Народны Сэкрэтарыят Беларусі, які з гэтага дня пачаў выпоўняць свае абавязкі. Асабісты склад Сэкрэтарыяту будзе апублікаваны потым.

Дана у Мінску-Беларускім 21 (8) лютага 1918 року.

Выканаучы Камітэт Рады Усебеларускага Зьезду.

Нямецкае
наступленне
было
прыпынена па
лініі Полацк –
Орша –
Магілёў –
Гомель

- **3.03.1918** – заключаны Брэсцкі мірны дагавор па якому акупіраваная тэрыторыя перадавалася ў склад Расіі пасля заканчэння ваенных дзеянняў.
- **9.03.1918** г. Выканкам Рады прыняў **2-ю Устаўную грамату**, у якой Беларусь была аб'яўлена Народнай Рэспублікай з сацыялістычнай праграмай.
- **18 сакавіка 1918** г. Выканкам Рады быў рэарганізаваны ў **Раду БНР (Я. Серада)**, за якой замацаваны функцыі кананадаўчага органа.
- **25.03.1918** г. Рада БНР прыняла **3-ю Устаўную грамату** якой абвешчалася незалежнасць БНР у этнаграфічных межах пражывання беларусаў. *“... Ад гэтага часу БЕЛАРУСКАЯ НАРОДНАЯ РЭСПУБЛІКА АБВЕШЧАЕЦЦА НЕЗАЛЕЖНАЙ І ВОЎНАЙ ДЗЯРЖАВАЙ ”*

УСТАВНАЯ ГРАМАТА

РАДЫ БЕЛАРУСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ.

Год назад народы Беларуси разам з народамі Расіі скінулі ярмо расійскага царызму, які найцяжэй прыціснуу быў Беларусь; ні пытаючыся народу, сці укінуу наш край у пажар вайны, якая чыста зруйнавала гарады і вёскі беларускія.

Цяпер мы, Рада Беларускай Народнай Рэспублікі, скідаем з роднаго краю апошняе ярмо дзяржаўнай залежнасці, якое гвалтам накінулі расійскія цary на наш вольны і нізалежны край.

Ад гэтаго часу **Беларуская Народная Рэспубліка абвешчаецца Нізалежнай і Вольнай Дзяржавай**. Самі народы Беларусі, у асобі свайго **Устаноўчаго Саюму**, настанавяць аб будучых дзяржаўных зьвязях Беларусі.

На mocy гэтаго трацяць сілу усе старыя дзяржаўныя зьвязі, якія далі магчымасьць чужому ураду падпісаць і за Беларусь трактат у Берэсьці, што забівае на сьмерць беларускі народ, дзелючы зямлю яго на часткі.

На mocy гэтаго урад Беларускай Народнай Рэспублікі мае увайсці ў адносіны з зацікаўленымі старанамі, прапануючы ім перагледзіць тую частьціну **Берэсьцейскаго Трактату**, якая датычыць Беларусі, і падпісаць міравую умову з усімі ваваўшымі дзяржавамі.

Беларуская Народная Рэспубліка павінна абняць усе землі, дзе жыў і мае лічбонную перавагу беларускі народ, а імяне: **Магілёўшчына, беларускія частьці Меншчыны, Гродзеншчыны (з Гроднай, Беларэкам і інш.), Віленшчыны, Віцебшчыны, Смаленшчыны, Чарнігушчыны і сумежныя частьці суседніх губэрняў, заселеныя беларусамі**.

Беларуская Народная Рэспубліка падцьверджывае усе тыя правы і вольнасьці грамадзян і народаў Беларусі, якія абвешчаны **Уставной Граматай ад 9 сакавіка 1918 году**.

Абвешчаючы аб нізалежнасьці Беларускай Народнай Рэспублікі, Рада яе пакладае свае надзеі на тое, што **усе любячыя волю народы** дапамогуць беларускаму народу ў поўнай меры зьдзейсьніць яго палітычна-дзяржаўныя ідэалы.

Рада Беларускай Народнай Рэспублікі.

Дана ў Менску-Беларускім
25 сакавіка 1918 году.

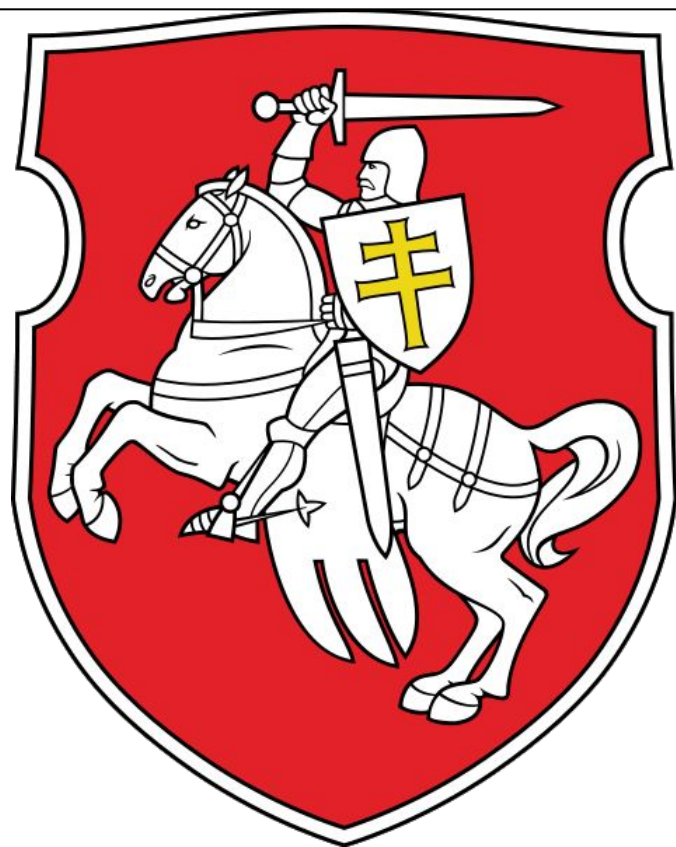
Урад БНР

сядзяць: **А. Бурбіс, Я. Серада, Я. Варонка, В. Захарка**

стаяць: **А. Смоліч, П. Крачэўскі, К. Езавітаў, А. Аўсянік, Л. Заяц**

Сцяг і герб БНР

Паштоўка часоў
БНР

- Немцы не прызнавалі Раду БНР і Народны сакратарыят і сацыялістычную праграму дзяржавы.
- У склад Рады былі ўключаны прадстаўнікі права-цэнтрысцкіх партый, якія настойвалі на збліжэнні з нямецкай адміністрацыяй.
- **25.04.1918** Радай БНР была адпраўлена тэлеграма кайзеру Вільгельму II з падзякай “за вызваленне краю” і просьбай прызнання, што раскалола Раду і БСГ. Германія не прызнала БНР.
- Дзейнасць Рады БНР ажыццяўлялася ў галіне асветы і культуры, ствараць армію і мясцовыя органы ўлады забаранялася

Дзейнасць БНР

- Пачалі выдавацца пашпарты БНР
- Беларуска мова стала дзяржаўнай
- Адкрыццё ад 150 да 350 школ
- Адкрыццё Мінскага педагагічнага інстытута
- Падрыхтоўка адкрыцця ўніверсітэта
- Створана Беларускае навукова-таварыства
- Выдаваліся кнігі, часопісы,

- Пасля лістападаўскай рэвалюцыі ў Германіі Расія дэнансуе Брэсцкі мірны дагавор і пачынае наступленне
- Не маючы магчымасці захаваць уладу Рада і Урад БНР пераязджаюць у Вільню, затым у Гродна
- **10.12.1918** Мінск заняты савецкімі ўладамі.

4. Утварэнне ССРБ

- Урад Савецкай Расіі імкнуўся адгарадзіцца ад магчымай ваеннай інтэрвенцыі заходніх дзяржаў, стварыўшы буфер з фармальна незалежных савецкіх рэспублік
- **24.12.1918** - Пленум ЦК РКП(б) прыняў рашэнне аб стварэнні ССРБ
- **30.12.1918** - VI Паўночна-Заходняя абласная канферэнцыя РКП(б) у Смаленску прыняла пастанову аб стварэнні ССРБ
- **1 студзеня 1919 г.** - Часовы ўрад Беларускай Рэспублікі апублікаваў Маніфест аб стварэнні ССРБ. Урад узначаліў **З. Жылуновіч** (Цішка Гартны)
- **8.01.1919** - урад ССРБ пераехаў са Смаленска ў Мінск

- **16.01.1919** - ЦК РКП(б) прыняў рашэнне аб вылучэнні са складу ССРБ Віцебскай, Смаленскай і Магілёўскай губерняў і далучэнні іх да РСФСР, і аб'яднанні Мінскай і Гродзенскай з Літоўскай ССР
- **2-3.02.1919** - I Усебеларускі з'езд Саветаў прыняў Канстытуцыю ССРБ, зацвердзіў сцяг і герб і прыняў пастанову аб аб'яднанні ССРБ і ЛітССР ў Літ-Бел ССР
- **27.02.1919** - стварэнне ЛітБел і ЦВК ЛітБел

С.С.Р.Б.

